

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

О.Д. Рейпольська

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач лабораторією дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України

Одним із важливих інтегрованих критеріїв прогресу людства в цілому є рівень гуманізації суспільства. У свою чергу, система освіти є показником рівня цього процесу, а також засобом для його реалізації. Перед сучасною системою освіти стоїть завдання формування основ розуміння світу як такого, що постійно змінюється, в якому особистість перебуває в стані постійного творця цього світу та самої себе, головним результатом і умовою чого є гармонія людини із собою, зі світом, а це посилює інтерес до педагогічних досліджень питань самоосвіти дорослих, формування ціннісного ставлення особистості до себе. Тож, нагальною потребою ХХІ століття стає формування такого способу життя, який був би основою довготривалого ощадливого гармонійного розвитку людства. Науково-технічний прогрес, нові технології самі по собі нездатні подолати загрози, що постали перед людством. Загалом ідеться про систему цінностей, складову культурного світобачення кожної людини і суспільства в цілому, яка не залежала б від економічних сплесків чи занепадів, зміни політичної влади, у якій би захист із збереження природи, турбота про людину, її життя і дотримання її прав вважались такими ж важливими, як і саме життя.

Проведений аналіз науково-методичних джерел і сучасних тенденцій, що склалися в дошкільній педагогічній науці і практиці, дозволив сформулювати ряд *протиріч між*: необхідністю реалізації особистісно орієнтованого підходу до виховання дитини як суб'єкта життєдіяльності, здатного ціннісно ставитися до себе, і традиційним знанневим підходом до її розвитку, орієнтацією на формальні результати; нагальною потребою виховання особистості дошкільників різних статевих груп і недостатнім рівнем розробки теоретико-методологічного й технологічного забезпечення зазначеного процесу; процесами інноваційних змін,

притаманних сучасному освітньому просторові України, і недостатньою професійною компетентністю вихователів ЗДО у галузі створення та забезпечення необхідних умов щодо проектування освітнього середовища у ЗДО як засобу індивідуального розвитку дитини старшого дошкільного віку.

Теоретичним підґрунтям вивчення проблеми проектування освітнього середовища в ЗДО як засобу особистісного розвитку дитини старшого дошкільного віку становлять наукові доробки вчених, виконаних у межах проблематики щодо: філософсько-соціологічної концепції сутності культури особистості (М. Каган, М. Колесов, В. Крисаченко, Б. Марков); психологічної теорії особистості (Л. Віготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн); розвитку особистості у дошкільному віці (Л. Артемова, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Кононко, В. Котирло, С. Ладивир, П. Якобсон); теорії суб'єктивних ставлень (О. Лазурський, Б. Ломов, В. М'ясищев); особистісно-орієнтовані підходи до розвитку особистості (І. Бех, І. Якименська); модернізації дошкільної системи освіти (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко та ін.).

Освітній простір багатовимірний. Провідним чинником суспільного буття в ньому є культура, яка забезпечує збереження і відтворення людських ресурсів, культури здоров'я і культури здорового способу життя, культури усвідомлення і вирішень протиріч буття. Дослідження останніх років, що присвячені проблемам дитинства, виявляють якісно інше розуміння сутності дитинства і ставлення до нього як культурно-історичного, соціально-психологічного, соціально-педагогічного феномену, а саме: обґрунтований підхід до проблеми розвитку людини, яка росте, як особистості на основі поняття «соціальний розвиток в просторі-часу Дитинства» (Д. Фельдштейн), культуро-творча функція дитинства в розвитку суспільства (В. Кудрявцев), наявність у свідомості дітей символів світобудови (Ю. Аксьонова) та ін. Відомо, якщо простір, у якому живе дитина, не задовольняє її вікових потреб, вона відчуває сильний дискомфорт, отже, виростає емоційно і фізично недозрілою, не здатною до інтимно-особистісних відносин із середовищем тощо (М. Осоріна).

Персональний простір сучасної дитини старшого дошкільного віку одночасно є *фізичним* (тіло, предметне і природне середовище, люди, які оточують, різні заняття тощо) і *психологічним* (емоційна забарвленість життя, стиль відносин оточуючих до дитини і між собою тощо). Щось дитина у просторі свого життя приймає, від чогось відчужена. Дошкільник уже добре володіє своїм тілом, проте тілесна, а тим більше психологічна взаємодія з довкіллям, що робить цей процес «своїм», ще в процесі становлення. Персональний простір, на думку М. Осоріної, має складну систему координат, яку малюк засвоює з початку раннього дитинства, передусім на підсвідомому рівні [2, с.124]. Просторові координати (знайомі місця, шляхи, предмети, дерева тощо) допомагають йому зорієнтуватися на місці і реалізувати свою фізичну активність, випробувати себе в цьому відношенні; соціальні координати (норми, правила, заборони, ритуали тощо) допомагають здебільшого розібратися в життєвих колізіях, конкретних ситуаціях, учасником яких є дитина. Духовно-моральні координати (ієрархія цінностей навколишнього світу, зразки і прецеденти взаємодії людей, форми їхньої поведінки тощо) допомагають дошкільнику зрозуміти відносини між дорослими. Емоційними координатами персонального простору дитини дошкільного віку є сім'я і дім. Саме сім'я, навіть якщо вона складається з мінімальної кількості членів, поєднує для дитини минуле і майбутнє, інтимне із соціальним. Дитину необхідно забезпечити можливістю бути повновладним хазяїном свого персонального простору.

Поняття освітнього простору розробляється впродовж останніх десятиріч ученими, як у нашій країні, так і за кордоном. Вивчення освітнього простору здійснюється з позицій, пов'язаних із сучасним розумінням освіти не тільки як особливої сфери соціального життя, а й середовища як чинника освіти. Під розвивальним освітнім середовищем розуміємо спеціально змодельовані умови (природні, предметні та соціальні), у яких дитина зростає, опановує науку життя, стає компетентною особистістю із притаманними їй індивідуальними особливостями [2]. Створення освітнього середовища дозволяє дитині

усвідомити власні можливості, виявити ініціативу і всесторонньо реалізувати себе.

Освітній простір може розглядатися як сфера взаємодії трьох його суб'єктів: педагога, дитини і середовища між ними (К. Крутій). Висновок Л. Виготського про трибічний активний процес (активний педагог, активна дитина, активне середовище між ними) дозволяє розглядати трикомпонентну взаємодію суб'єктів освітнього простору як єдиний процес цілеспрямованого формування особистості дитини [3].

У цьому процесі взаємодія суб'єктів освітнього простору, педагога і дитини, представлена як активна взаємодія із середовищем, яке можна розглядати як інформаційний компонент освітнього простору, структурованого так, що він сам активно впливає на інших суб'єктів освітнього простору. Ця структура може бути визначена як «ідеальна форма середовища» (Л. Виготський). Ключовою фігурою в освітньому просторі, поза сумнівом, є педагог. Активна взаємодія суб'єктів освітнього процесу виформовує «середовище спільної діяльності».

Незважаючи на істотне зростання кількості досліджень, присвячених проблемі особистості, у вітчизняній педагогіці зберігається значний розрив між теоретико-методологічними засадами, їх експериментальною реалізацією та технологічним забезпеченням. Лишаються нечітко визначеними зміст і структура поняття «індивідуальний розвиток» та «освітнє середовище закладу дошкільної освіти»; практично відсутні спроби вивчити можливості проектування освітнього середовища в ЗДО як засобу індивідуального розвитку дитини старшого дошкільного віку. Усі компоненти освітнього середовища актуалізуються в найголовнішій сфері – саморозвитку і самореалізації особистості.

Література:

1. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу. Запоріжжя. 2009. 317 с.
2. Осоріна М. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых / інтернет доступ <https://www.livelib.ru/author/173370-mariya-osorina>
3. Резніченко І. Створення розвивального простору у групових приміщеннях дошкільного закладу. *Практика управління дошкільним закладом*. 2011. № 1. 79 с.